

ULUSLARARASI SOSYAL ARAŞTIRMALAR DERGİSİ THE JOURNAL OF INTERNATIONAL SOCIAL RESEARCH

Cilt: 12 Sayı: 66 Ekim 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Volume: 12 Issue: 66 October 2019

www.sosyalarastirmalar.com

Issn: 1307-9581

Doi Number: <http://dx.doi.org/10.17719/jisr.2019.3558>

BABALAR VE OĞULLAR İLE MÂİ VE SİYAH ADLI ROMANLARIN TİPOLOJİK YÖNTEMLE KARŞILAŞTIRILMASI

COMPARASION WITH TYPOLOGICAL METHOD IN THE NOVELS OF FATHERS AND SONS AND BLUE AND BLACK

Selva ÇELİK*

Öz

Malzemesi dil olan sanat dalı denildiğinde şüphesiz aklımıza edebiyat gelir. Anadil kökenli ve milli kültür değerlerini içeren edebi eser; yazarın beslendiği, okuduğu metinler, içinde yaşadığı coğrafya, toplum, edindiği kültürel öğeler ve medeniyetlerle zenginleşir. Aslında toplulukların arasında karşılıklı iletişimlerin büyümesi ve çoğalmasıyla oluşan tek bir medeniyet vardır. Bu kültürlerarası karşılıklı iletişim ne kadar güçlü ve kuvvetli olursa oluşacak eserler de o kadar değerli olur. Karşılaştırmalı edebiyat da bu etkileşim bağlarının araştırılmasıyla edebiyatı zaman ve mekân çerçevesi içerisindeki olaylarla edebî metinleri birbirine yaklaştıran bir metottur.

Bu çalışmada, Rus edebiyatının büyük yazarlarından biri olan Turgenyev tarafından 1859'da yayımlanan *Babalar ve Oğullar* romanı ile Türk edebiyatının büyük ustası Halit Ziya Uşaklıgil'in 1897 yılında kaleme aldığı *Mâî ve Siyah* adlı romanları tipolojik yöntemle karşılaştırılmıştır. Kahramanlarının yazarlarına benzerliğinin dikkat çektiği romanlarda Turgenyev'in yarattığı Bazarov karakteriyle Halit Ziya'nın yarattığı Ahmet Cemil'in de fikirlerinde ve yaşayışlarındaki benzerlik ilgi çekicidir. Yaşadıkları dönemi, fikirleri ve aşklarıyla çok iyi yansıtan iki roman kahramanından Ahmet Cemil'in yıkılan ümitleri yaşadığı hayâl kırıklığı, boş inançları ve cehaleti hoş görmeyen, soylulara karşı mücadele veren Bazarov'un yaşadığı hayâl kırıklığına benzer.

Anahtar Kelimeler : Roman, *Mâî ve Siyah*, *Babalar ve Oğullar*, eğitim, aile, karşılaştırmalı edebiyat.

Abstract

When one is comparing novel from two different authors of different nationalities, one would gain a new perspective towards the one that is close to them and start to explore new details about it. Researches in this manner would ensure an oeuvre from our literature to be recognised and to be read more. Literature is about people, therefore comparing two texts from diverse cultures and languages would gain us a bigger perspective on people and the freedom of their souls. For the appropriate scientific research, one should analyse descriptions, place and time connections through history, philosophy and linguistics.

In this research, the novels *Fathers and Sons*, written by one of the biggest authors named in Russian literature Ivan Turgenyev and published in 1859, and *Blue and Black*, written by a Turkish novel grandmaster Halit Ziya Uşaklıgil, are compared with typological method. In the novels which draw attention to the similarities between their authors and his heroes, on the name of their ideas and the way of livings we observe likewise the resemblance between the character Bazarov, from *Fathers and Sons* and Ahmet Cemil, from *Blue and Black*. The disappointment of Ahmet Cemil, who reflects their era by his thoughts and his love, is similar to the sorrow resented by Bazarov, who never tolerates false beliefs and ignorance.

Keywords: Novel, *Blue and Black*, *Fathers and Sons*, education, family, comparative literature.

GİRİŞ

* Yüksek Lisans Öğrencisi., Yeditepe Üniversitesi, Sosyal Bilimler Enstitüsü, Karşılaştırmalı Edebiyat Bölümü, (selvacelik72@hotmail.com), ORKİD No:0000-0001-7099-810X.

Karşılaştırmalı Edebiyat 19. yüzyıldan itibaren Avrupa'da ivme kazanmakla beraber ülkemizde de yaygın bir bilim dalı olmuştur. Asıl amacı iki veya daha fazla eseri biçim, üslup, konu, motif ve düşünce olarak karşılaştırmak, dolayısıyla benzer ya da farklı yönleri ortaya çıkarmaktır. Karşılaştırma yerli ve yabancı bir eser arasında yapıldığı gibi aynı milletten iki eser arasında da yapılabilir. Gürsel Aytaç'a göre, Karşılaştırmalı Edebiyattaki amaç; "birden çok eseri çalışma konusu yapmakla bakış açısını genişletmektir" (Aytaç, 1997, 7).

1945'ten sonra Karşılaştırmalı Edebiyat biliminin kurumsallaşması, özellikle Yahudi kökenli Alman romanistlerin Hitlerin otoritesinden kaçıp önce Türkiye'ye sığınması ardından Amerika Birleşik Devletleri'ne sürgüne gitmesi ile hızlanır (Göbenli, 2005, 79).

Göbenli'nin aktarımına göre, bir edebiyatın başka edebiyatlardan etkilenmesini rastlantısal ya da "mekanik" bir etkiye bağlamayan Rus edebiyat tarihçisi ve dilbilimcisi Zirmunskij, her edebî etkinin "yasalılık" ve "sosyal" olma koşullarından kaynaklandığını vurgular (Zirmunskij, aktaran Göbenli, 2005, 90).

Aynı zamanda, önceki toplumsal ve edebî gelişimlerin iç yasalarınca oluşan bu koşulların ise ulusal yaşama uyarlanmasıyla mümkün olabileceğini ekler. Bunun bir kopyalama olmadığını altını çizerek. "Edebî eser toplumsal gerçekliği yansıtır; ancak bu pasif bir kopyalama olmayıp, yazarın tarihsel koşullar tarafından belirlenen toplumsal bilinciyle aktif bir şekilde biçimlenir" der (Zirmunskij, aktaran Göbenli, 2005, 90).

Zirmunskij önderliğindeki Sovyet Modeli, geleneksel etki incelemesinin ötesinde olmakla beraber yalnız genetik bağlamları değil, tipolojik benzerlikleri de incelemeye koyulur.

Göbenli'ye göre, "Tarihsel-tipolojik" karşılaştırma farklı dönemlerde ve coğrafyalarda genetik olmayan edebî olguların incelenmesidir. Bu inceleme edebî metinlerin benzerliklerinin toplumsal koşulların benzer oluşuna bağlar. Diğer yandan "Tarihsel-genetik" karşılaştırma ise somut benzerlikleri ele alır. Aslında Zirmunskij'in Sovyet Modeli, Krauss tarafından Marksist karşılaştırmalı edebiyat kuramının çıkış noktası olarak görülür. Dolayısıyla da Zirmunskij'in "Tarihsel-tipolojik" karşılaştırma metodu sosyalist ülkelerde yapılmış tüm karşılaştırmalı edebiyat incelemelerinde kaynak olarak görülür (Göbenli, 2005, 91).

Zirmunskij'in bu görüşünden hareketle çalışmamızın konusunu oluşturan Rus edebiyatına damga vuran *Babalar ve Oğullar* ile Türk edebiyatının baş yapıtlarından biri olan *Mâi ve Siyah* adlı iki nesil romanı tipolojik yöntem ile karşılaştırılmıştır.

1. İvan Sergeyeviç Turgenyev *Babalar Ve Oğullar*

Babalar ve Oğullar adlı romanının yazarı İvan Sergeyeviç Turgenyev, Rusya'nın Oryol Bölgesi'nde 28 Ekim 1818 yılında varlıklı bir ailenin oğlu olarak dünyaya gelir. Babası Sergey Nikolayeviç annesi ise Varvara Petrovna Lyutovina'dır. Sevgisiz büyüyen Turgenyev'in en sevdiği şey kuşkusuz kitaplarla geçirdiği zamandır.

"Küçük Turgenyev, aile yuvasında aradığı huzuru mutluluğu bir türlü bulamamıştı. Kitaplar onun tek avuntu kaynağı olmuştu. Kimi vakit aile baskısından, kurallardan kurtulmak için doğanın kucağına atılmış, kurduğu düşlerle kendini oyalamıştı" (Turgenyev, 2011, 120).

1835'te on beş yaşına geldiğinde girdiği sınavda başarılı olan Turgenyev Moskova Üniversitesi'nde okumaya hak kazanır. Aynı üniversitede o dönem Rus edebiyatının ve ideolojik yaşamın önde gelen isimleriyle (Hertsen, Belinski, K. Aksanov, Lermontov vb.) aynı okulda okur. —————Abisi Nikolay'ın Petersburg Kara Harp Okulu'nu kazanması ve babasının ölümü üzerine bir yıl okuduktan sonra Moskova'dan Petersburg'a taşınırlar. Petersburg Üniversitesi Tarih-Filoloji Fakültesi'nin Edebiyat Bölümü'nden mezun olan Turgenyev 1838 yılında felsefeye olan ilgisini ilerletmek için Almanya'ya gider. Aslında anılarında dile getirdiğine göre ülkesinden ayrılması sadece felsefe bilgisini ilerletmek için değildi.

"O yaşam, o çevre ve özellikle derebeylik, kölelik düzeni beni kendine bağlayabilecek bir şey değildi. Tam tersi; çevremde gördüğüm her şey bende huzursuzluk, başkaldırı ve sonunda bir tikslenme yaratmaktaydı. Bir an evvel karar vermeliydim; ya boyun eğip herkesin yürüdüğü alışılmış yoldan uslu uslu gitmeli, ya da ondan ani bir dönüş yaparak, sevdiğim, değer verdiğim pek çok şeyi kaybetme pahasına da olsa, herkesi ve her şeyi kendimden uzaklaştırmalıyım. Ben de öyle yaptım ... beni arındıracak ve yeniden doğmamı sağlayacak "Alman denizine attım kendimi" (Olca, 2005, 25).

O dönem yaşamını bir süzgeçten geçirme fırsatını yakalar. Ülkesindeki devlet düzeninin baskısını, insan ayrımcılığını, toprak köleliğinin adaletsizliğini artık daha iyi anlamaya başlar. Hegel felsefesi ve batılılaşma akımının etkilediği Turgenyev bu düşüncelerle Rusya'ya geri döner. Ailesinin yaşam tarzından endişe duyar, özellikle annesinin kölelere karşı adaletsiz davranışlarından rahatsız olur.

Dönem Rusyası'nda, "[f]eodal dönemin bir eseri olan kölelere, insan gözüyle bakılmamakta, sefalet içinde ölmektedirler. Hatta ölümler bile umursanmamaktadır. Toprak sahipleri senede kaç kölenin öldüğünü bile bilememektedir. Devlette oluşan boşlukta, bürokrasi ve hukukun yanında eğitim de etkilenmiş ve hiçbir

şeye sesini çıkarmayan, iyi huylu, bilimden uzak kişiler yetiştirilmek istenmiştir” (Gahramanlı, 2017, 133-134).

Turgenyev yazar olmak istediğini annesine açıkladığında ise hayır cevabını alır. Annesinin isteği üzerine zorunlu olarak İç İşleri Bakanlığı'nda göreve başlayan Turgenyev bunu fırsata çevirerek Rusya'yı aydınlığa kavuşturmak, köleliği ortadan kaldırmak, Berlin'de kazandığı köylü ve soylu sınıfına dair düşüncelerini aktarmak için *Rusya'daki Tarım ve Rus Köylüsü Üzerine Notlar* isimli bir çalışma hazırlar. Memurluk görevinin yanında edebî faaliyetlerini de sürdürür ve 1845 yılında şair olarak tanınmaya başlar. *Bir İhtiyarın Öyküsü*, *Çağımız*, *Rüya*, *Deniz Limanlığı* eserlerini kaleme alır. Eserlerinden bazıları, *Oteçestvenniye Zapiski* ve *Sovremennik*'te yayımlanır, aynı dönemde Belinski ile onu tanıştıracak *Paraşa* adlı eserini kaleme alır.

Annesinin ölümü üzerine Moskova'ya giden Turgenyev yıllarca annesi tarafından eziyet görmüş iki bin köylüyü azâd eder ve çiftliğin bir kısmını da onlara bırakır. Çiftlik hayatının kendisine göre olmadığını farkederek yazar, okul, hastane gibi halka hizmet edecek faaliyetlerde bulunur.

Turgenyev 1852 yılında Gogol'un ölümüyle sarsılır ve yazarın sanatsal değeri, devrime çağırın seslenişi üzerine bir çalışma hazırlar. Ancak *Petersburgskiye Vedomosti* gazetesine gönderdiği çalışmasının yayımlanması Petersburg Sansür Komitesi tarafından engellenir. Yılmayan Turgenyev çalışmasını *Moskovskiye Vedomosti* gazetesine gönderir. Burada da çalışması yayımlanmaz, çünkü Fransa'daki devrim hareketlerinin Rus aydınlarının demokrasiden yana oluşlarının halkı bilinçlendirebileceği düşünülmektedir. *Bir Avcının Notları* adlı eseriyle köleliğe karşı olması Fransa'da gerçekleşen devrime tanıklık etmesi, Hertsen ve Bakü'nin gibi devrimci demokratlarla yakınlığı Turgenyev'in tutuklanmasına en büyük sebep olarak görülebilir. Gogol için hazırladığı çalışmada ısrar etmesi ise Turgenyev'in bir aylık gözaltına alınmasına ve Spasskoe malikanesine sürülmesine zemin hazırlar. Ancak yazar bir süre yurtdışına çıkamamasını Rus halkını yakından tanıma fırsatına çevirir. *Bir Avcının Notları* kitabının Petersburg'ta yayımlanmasıyla ünü dünyaya yayılmaya başlar.

1856 yılında Turgenyev'in ilk romanı *Rudin*, 1858 yılında *Soylu Yuvası*, bir yıl sonra ise *Arefe* yayımlanır. 1862 yılında ise *Russkiy Vestnik Dergisi*'nde *Babalar ve Oğullar* eseri çıktıktan sonra edebî faaliyetleri duraklamış olsa bile 1862-1866 yılları arasında *Hayaletler*, *Köpek* ve *Shakespeare Üzerine Söylev* adlı üç kısa öyküsü çıkar. 1867 yılında *Tuğbay*, 1868'de *Belinski İle İlgili Anılar*, 1870'de *Bozkır Kralı Lir* ve 1871'de de *Bahar Seli* adlı eserleri yayımlanır.

Zamanının çoğunu Rus gençleriyle geçirmesi onlara referans mektupları hazırlaması, maddi destekte bulunması, eserlerini okuması Turgenyev'in "Rus Entellektüellerinin Büyükelçisi" sıfatıyla adlandırılmasını sağlar. Paris'te geçirdiği dönemde Gustav Flaubert, Alphonse Daudet, Edmond Goncourt ve Emile Zola gibi büyük edebiyatçılarla farklı kültüre sahip olmasına rağmen çok yakın dostluklar kurar. Her milletin insanının özel olduğunu düşünen yazar, onlara Rus edebiyatını tanıttığı gibi onların eserlerinin de dış dünyaya tanıtılmasına yardımcı olarak eserlerine ön sözler yazıp çeviriler yapar.

Turgenyev, "[s]on on yılda bedavadan hizmet veren, bazen de kendi cebinden masraf ödeyen, ciddi, istekli, zaman zaman etkisiz kalan bir arabulucu olarak, bir tür uluslararası edebiyat ajansı gibi çalıştı. Bunu bazen edebiyat aşkından, bazen cömertliğinden, bazen de birilerini reddetme yeteneği olmadığından yaptı" (Olca, 2005, 170) denilebilir.

1878 yılında Avrupalı sanatçıların ortak kararıyla Victor Hugo başkanlığında Paris'te Uluslararası Edebiyat Kurultayı'nın başvekilliğine seçilir. 1879 yılının Haziran'ında ise Oxford Üniversitesi Turgenyev'i onursal hukuk doktoru ünvanına lâyık görür. Burada düzenlenen törenle yazar, Rus halkının karakterini ve alışkanlıklarını sergileyen yapıtlardan ve özellikle *Bir Avcının Notları*'ndan dolayı konuşmacı James Bryce tarafından "özgürlük şampiyonu" olarak nitelendirilir (Parer 1995). Moskova Üniversitesi'nden Fahri Üyelik ünvanı alan Turgenyev Kiev Üniversitesi ve İmparatorluk Bilimler Akademisi'nin en değerli üyeleri arasında yerini alır. 22 Temmuz da Moskova'da gut hastalığından yaşamını yitiren yazarın cenazesi 9 Ekim de Petersburg'a getirilir ve Puşkin'in cenazesindeki gibi büyük kalabalıkla son yolculuğuna uğurlanır.

1.1. Babalar ve Oğullar: Bazarov'un Arkadaşı ve Ailesi

Roman, Bazarov'un arkadaşı Arkadiy'nin teklifini kırmayarak babası Nikolay Petroviç'in çiftliğine gitmesiyle başlar. Bilimsel çalışmalarının orada hızlanacağını düşünen Bazarov, istediğini bulamaz, çünkü fikirlerinde zıtlıklar yaşadığı amca Pavel Petroviç'le aynı evi paylaşır. Bazarov gittiği bir partide dul Adintsova ile tanışır ve ona aşık olur. Adintsova'nın kardeşi Katya da Arkadiy ile yakınlaşır. Anne ve babasının yanına giden Bazarov, orada da bilimsel çalışmalarını istediği gibi gerçekleştiremeyince tekrar Arkadiyler'in çiftliğine geri döner. Bu sefer Arkadiy'nin babası Nikolay Petroviç'in birlikte olduğu genç

Feniçka ile yakınlaşır. Bu yakınlaşmaya şahit olan amca Pavel Petroviç onu düelloya davet eder. Düelloda yaralanan amcaya Bazarov centilmence yardım eder ve çiftlikten ayrılıp anne ve babasının yanına döner. Orada tifolu bir hastadan mikrop kapar ve ölür.

Babalar ve Oğullar, 19. yüzyılın birinci yarısında halkın içinde varolan devrimci demokratların soylu devrimcilerin yerini aldığını gösteren bir romandır. Yazar burada Bazarov karakteriyle yeni ortaya çıkan devrimci karakteri işler. Feodalizme karşı olan Bazarov, eski düzenin tüm değerlerini yıkmak arzusuyla nihilizme yönelir.

Nihilist olan Bazarov, “[n]e geçmişin değerlerine ne soylulara ne köylülere ne aşka ne de yaşlılara hürmet duyan, kendi inandıklarını açıkça dile getirmekten, karşısındakileri eleştirmekten çekinmeyen ve günlerini bilimsel deneylerle geçiren” birisidir (Türkes, 2006).

“Öfkeli ve sivri dillidir aynı zamanda Bazarov, gördüğü ikiyüzlülükleri ifşa etmekten çekinmez; yalanların üzerine üzerine gitmekten imtina etmez; kibirli böbürlenmeler ve yüksekte bakmaları eleştirmekten geri durmaz. Eğitilmiş, kültürlü, onurlu, okumuş, duygusal ve aynı zamanda içe dönüş olması sebebiyle Friedrich Nietzsche’nin bile onu görür görmez ubermensch olarak tanımlamaktan geri durmayacağı üstün ve örnek bir insan olarak roman boyunca ön plana çıkmaktadır bu anlamda. Bazarov gerçek hayattan o derece kopuktur ki anne babası ile bile, yani onun düşünce ve davranışlarına bakmaksızın seven bu iki yaşlı insanla ve çevredeki köylülerle arasındaki yabancılığı aşamaz, kendisini tıp çalışmalarına vermişken tifüsten ölen bir hastaya otopsi yaparken mikrop kapacak ve aynı hastalıktan ölecektir ve ölümü sırasında bile topluma duyduğu öfke ve küskünlük dinmeyecektir” (Türkes, 2010).

Nihilizm, dilimize “hiçlik teorisi” kelimesi şeklinde çevrilmiş Latince “nihil” kökünden gelen bir kelimedir. Toplumdaki değerlere, görüşlere ve siyasi düzene karşı çıkar, “en yüksek değerlerin kendi değerlerini düşürmeleri” ve “niçin” sorusuna cevap verilememesi anlamını taşır. (Ansell- Pearson, 1998, 58).

Nihilizm Nietzsche’ye göre de; değerlerin yokluğa doğru gidişinin göstergesidir (Nietzsche, 2002, 23). Acar’a göre (1996), nihilizm; felsefi bir düşünce olup otoriteye, geleneklere ve ahlak kurallarına karşı gelerek zorla yeni bir toplum düzeni kurmaya çalışarak, bireyselliği ön plana çıkarır (Acar, 1996, 16).

Nihilizm insanın doğuştan sahip olduğu içgüdülerini kullanması gerektiğinin altını çizer. İnsanın ancak bu şekilde Tanrı’dan ve toplumun ona dayattığı onu idealize etmeye çalıştığı değerlerden kurtulabileceğini, özüne ancak bu şekilde dönebileceğini savunur. İşte nihilizm insanların bir şeye bağlı kalmaksızın yaşadıkları ruh durumuna eşlik eden yaşama ve hiçlik duygularını içeren bir düşünce biçimidir.

Nihilizmi kaçınılmaz kılan evrensel değerlerin ve Hıristiyan dünya görüşünün çöküşüyle insanlığın amaçsız kalışıdır. İnsanlık artık inancını, iradenin özgürlüğü, ahlâk ve tarihin mutlulukla sonlanabileceğini kabul etmezken sanatı inkâr eder. Ancak bilimsel yöntemlerin akılcılığını savunur. Karşı çıktıkları bir diğer nokta ise devlet, din ve aile otoritelerine karşı çıkıştır.

İnsanın doğal halini ve doğuştan getirdiği içgüdülerini öngören nihilistler modernizme de karşıdır. Aslında nihilizm akımı insanın Tanrı kavramından uzaklaşarak özüne hiçliğine dönmesini arzulayan yeniliğe karşı olan bir harekettir. Nietzsche’ye göre (1990), insan Batı kültür tarihinde ahlaki, dini ve metafiziksel yanlış yargılar doğrultusunda unutulmuş ve evcilleştirilmiştir. Üstelik var oluşunun temelini oluşturan özüne ait bu özelliklere sahip olduğu halde. (Nietzsche, 1990, 12).

Güçlü olan insanın gücünü ne Tanrı’dan ne de değerlerden aldığına inanılır. Yozlaşan insanın eski gücüne kavuşabilmesinin kendi özüne dönmesiyle mümkün olabileceği düşünülür. Fransız Devrimi’nin, Hıristiyanlığın, sosyalizmin ve demokrasinin insanı sahte bir dünyaya çektiğini düşünen nihilistler artık silkelenen içgüdüleriyle insanın kendi özüyle hareket etmesini öngörür. Nietzsche’ye göre (2002), Hıristiyanlık kurgusal bir dünya yaratmış her şeyi kurguya bağlamıştır ve bu sahte kurguyla insanlar hiç bilmedikleri hiçliğe batmışlardır. Şimdi de battığı bu hiçliğin bedelini ödeme zamanı gelmiştir. Bu da ancak özüne dönmekle hiçlikle ve inkârla mümkündür. Bu hiçliğe de yitirilen içgüdüleriyle ulaşılabilir. Ona göre, “[d]eğer açısından yaşam bir hiçtir” (Nietzsche, 2002, 26).

Yaşam değerler üstün tutulduğu için önemsenmez. Aslında nihilizm Tanrı’ya, ölümden sonraki dünyaya, dünya düşüncesine ve üstün değerlere bir tepkidir. Bir nevi yüksek değerleri yok etme düşüncesidir. Nihilizm ilk defa Nietzsche ile ortaya çıkan düşünce biçimi olmamakla beraber Batı kültür ve tarihinin bir sonucudur, çünkü Batı kültür ve tarihinin gidişatı Nietzsche tarafından Nihilizmin yükseltilmesi olarak görülür.

19. yüzyıl ortalarında Rusya’da yayılan bu felsefi düşünce ilk kez Alman filozof Friedrich Heinrich Jacobi (1743-1819) tarafından öne sürülür. Rusya’da dine karşı inançları sarsılan pozitivizmin etkisinde kalan Dostoyevski, Tolstoy ve Turgenyev gibi yazarlar nihilizme yönelir. İlk defa Turgenyev’in *Babalar ve*

Oğullar romanında dikkat çeken nihilizm, Schopenhauer'in etkisiyle yaygınlaşır ve Nietzsche ile beraber felsefi bir değer kazanır.

1862 yıllarının tutucu dergilerinden biri olan *Russkiy Vestnik*'te yayımlanan *Babalar ve Oğullar* adlı eser, Kırım Savaşı'nın (1960) serf Rusya'sının güçsüzlüğü sırasında yazılır. Eserde yenilgiyle sonuçlanan savaş sonrası Rus toplumunda yenilik taraftarı demokratlar ve halinden memnun soylu toprak beylerinin arasındaki düşünsel çatışmalar konu edinilir. Roman kahramanı demokrat devrimci Bazarov'un kişiliği okuyucunun bir bölümüne olumlu bir karakter olarak gözüktürken belli bir grup tarafından da eleştirilir. Tanrı'ya, ölümden sonraki yaşama, aristokratlara, soylulara ve yeni olan her şeye karşı olan Bazarov, insanların içgüdülerini kullanarak hareket etmeleri gerektiğini savunur.

Hem Bazarov hem de onunla aynı fikirleri paylaşan yakın arkadaşı Arkadiy sahip oldukları güçle her şeyi yıkabileceklerine inanırlar. Öyle ki Bazarov ölümünden önce göğsüne sürülen mukaddes yağdan rahatsız olur. "... Bazarov'un bir gözü açıldı ; resmi elbiseli papazı, tüten kandili ve aziz resimler, önündeki mumları görünce ölüm halindeki yüzünde bir an için korkudan doğma bir ihtilaç belirir gibi oldu" (Turgenyev, 2007, 268).

Bazarov Tanrı'nın otoritesine karşı olduğu gibi aristokrasiye de karşıdır. Arkadiy'nin amcası Pavel Petroviç'in "[a]ristokrasi İngiltere'ye hürriyet vermiştir ; hürriyet İngiltere'de aristokrasiye dayanır," ifadesine karşılık aristokrasinin topluma bir kazanç sağlamadığını söyler. Şöyle ki, "[f]aydalı saydığımız şeyler uğruna çalışıyoruz. Bugün her şeyden ziyade faydalı olan ret ve inkârdır. Biz de her şeyi ret ve inkâr ediyoruz" (Turgenyev, 2007, 69) diye karşılık verir.

Bazarov duygusallıktan uzaklaşmak için anne ve babasına da tepkilidir. Onların yanına gittiğinde bilimsel çalışmalarının engellendiğini düşünür, oradan ayrıлып Arkadiy'nin babasının çiftliğine gelir, ancak sonra yine tekrar anne ve babasının yanına geri döner. Ölümüne yakın bir zamanda da onlara acıdığı Adintsova'ya söylediği sözlerden anlaşılır. "Annemi de teselli ediniz. Siz bu koca dünyanızda güpegündüz elinizde fenerle arasanız onlar gibi insan bulamazsınız" (Turgenyev, 2007, 266) der.

Modern insanların ürettiği yapay bir duygu olarak düşünülen aşkın da nihilizmde yeri yoktur. Bazarov'a göre aşk bilimin önünde bir engel olarak görülür. Hatta Pavel Petroviç'in geçmişte yaşadığı aşk içinde şu ifadeleri kullanır : "Bütün hayatını bir kadın aşkına bağlayan ve bu aşk da ölünce şaşırıp kalan ve hiçbir şey yapamayacak kadar bütün kabiliyetlerini kaybeden bir adam erkek sayılmaz" (Turgenyev, 2007, 47).

Arkadiy'in babası Nikolay'ın Feniçka ile resmi nikâh yapmasına da "[d]emek hâlâ nikâha önem veriyorsun ?" (Turgenyev, 2007, 60) diyerek karşı çıkışını ifade eder. Adintsova'ya aşık olduğunda da bunu bir saçmalık olarak görür. Ancak yalnız kaldıklarında Feniçka'yı da öpmekten kendini alıkoyamaz.

Bazarov'a göre Puşkin okumakla bir yere varılmaz ona göre sanat para kazanmanın bir yoludur. Oysa bilim sanattan daha önemlidir. "Hiçbir şeye inanmadığımı size evvelce arz etmiştim. İlimden yahut da umumî mânâda alındığı taktirde bu kelimeden ne anlıyorsunuz Mücerret ilim yoktur, ilimlerin de muhtelif sanatlar gibi isimleri vardır" (Turgenyev, 2007, 38) der.

Pavel Petroviç'in Puşkin okumasını saçmalık olarak görüp romantizm devrinin artık kapandığını düşünerek materyalizmi anlatan Bühner'in *Stoff und Kraft* (Madde ve Kuvvet) adlı eserini okumasını önerir. Kırk dört yaşındaki Nikolay Petroviç'in de bu yaşta viyolonsel çalmasını yadırgar.

Bazarov'un doğaya da bakış açısı farklıdır. Ona göre doğa da romantik bir yer değil araştırılmaya değer bir kaynaktır.

Bazarov'un ölümünü bilinçli bir davranış gibi değerlendirmek mümkündür. Hekim olan Bazarov tifolu bir hastayı otopsi yaparken parmağını keser ve umursamadan otopsiye devam eder. Ancak babasının uyarması üzerine dört saat sonra yarasına cehennem taşı koyar. Anlamsız olarak gördüğü hayatına son vermek istegindedir.

Tanrı'ya, otoriteye, aristokrasiye karşı çıkan Bazarov, yaşadığı toplumu da farklı algılar. Bilimsel çalışmalarına engel olabilecek her şeyden kaçır. Buna ailesi ve aşkı da dahildir. Gerçekçi olarak görmediği sanata da tepkili olan Bazarov, en sonunda bilimsel çalışmaları uğruna hayata veda eder. Yazar Rus toplumunda yeni bir neslin temsilcisi olan karakterin neler yapabileceğini göstermeden romana son verir.

Eser Rusya'daki politik geçmişte aydınlatırken nesiller arası fikir ayrılıklarına parmak basarak eski ile yeniyi ; muhafazarlıkla devrimciliği yüzyüze getirir. Baba Nikolay ve amca Pavel Petroviç'in romantizminin karşısına oğul Bazarov'un nihilizmini yerleştirerek kuşak çatışmasına vurgu yapar.

Turgenyev gerçekçi romanın ilk örneği olan *Babalar ve Oğullar*'da kuşaklar arası çatışmanın yanında esas kuşakları etkileyen akımlara vurgu yapar. Reformist akımla, radikal akımın karşı karşıya gelmesinden

doğan nihilizmin altını çizer. Aslında Turgenyev, Bazarov karakteriyle 1800'lerin Rusya'sında eski düzene başkaldıran nihilizm akımını okuyuculara anlatmak ister.

Eser ülkenin Batı karşısında gerilediğini hissettiği, Batı'ya hem gıpta ile yaklaştığı hem hayranlık hem de öfke duyduğu zor bir dönemde yazılarak Bazarov karakteriyle de dönemin tüm düşünce yapısını yansıtır. Soylu kesimin boş zihniyetini, Rus halkının cehaletini gözler önüne serer ve Slavseverlerin sinirlenmesine sebep olur. Baba-oğul ilişkisi ve kuşak çatışmasından yola çıkarak sosyal bölünmüşlüğü, halkla aydın arasındaki uçurumu gözler önüne sererek döneme ışık tutar.

2. Halit Ziya Uşaklıgil *Mâi ve Siyah*

Türk edebiyatının önemli romancılarından biri olan Halit Ziya Uşaklıgil, *Babalar ve Oğullar*'dan otuz beş yıl sonra bir nesil romanı yazar. Benzer bir kuşak çatışması beraberinde ülkesindeki edebiyat dünyasını kaleme alır.

1866 yılında İstanbul'da doğan Halit Ziya Uşaklıgil 1945 yılında yine İstanbul'da ölür. Türk edebiyatında Batılı roman örneklerini ilk kez kaleme alan yazarın Servet-i Fünun Mecmuasında tefrika edilen, 1900 yılında Alem Matbaası tarafından basılan *Mâi ve Siyah*, yazarın geleneksel ve dramatik teknikleri birleştirdiği bir romandır. Ahmet Hamdi Tanpınar, Halit Ziya'yı şöyle değerlendirilir :

"Bizde asıl romancılık Halit Ziya ile başlar. Halit Ziya Uşaklıgil'in eseri, bütün Edebiyat-ı Cedide romanı ve hikâyesi gibi, gerçek manası Namık Kemal mektebinden ve üslubundan ayrılmak olan bu hareketin olgunluk merhalesini verir. Halit Ziya, yaradılıştan romancı idi. Vak'a icadı, şahsi yaratma gibi bu sanatın ilk plandaki vasıflarına sahipti. Onu anlamak için Türk romanını sıra ile okumalıdır. Kendinden önce derli toplu bir konuşmanın bile bulunmadığı denemelerden sonra, birdenbire onun sağlam yapıtı romanlarına gelince, onun edebiyatımızda nasıl bir konak olduğu görülür, etrafını yakalamak için çırpınıyordu. Edebiyat-ı Cedide santimentalizmi, dargınlığı, ahlâki davranışı, her şey, bütün sanat ve üslup ihtirasıyla beraber bu eserdir. Hakikatte, *Mâi ve Siyah*, Edebiyat-ı Cedide'nin teklifleri kadar protestolarıyla da devrini veren beyanamedir. Bu kitap için Türkiye'de nesli namuna konuşan ilk eserdir denilebilir" (Tanpınar, 1995, 275)

Halit Ziya'nın, Tanpınar'ın da açıklamalarına göre Batılı mânâda roman tekniğine bağlı kaldığı şüphesizdir.

2.1. *Mâi ve Siyah* Romanı : Ahmet Cemil'in Arkadaşı ve Ailesi

Roman, *Mir'at-ı Şuun* gazetesinin sahibi Hüseyin Baha Efendi'nin, *Tepebaşı Bahçesi*'nde verdiği bir ziyafetle başlar. Bu ziyafette evli olmasına rağmen içkili yerlerden ayrılmayan, çocukları ve eşiyile ilgilenmeyen Raci'nin eski şiiri savunması ve Hüseyin Nazmî'nin şairliğini yerden yere vurması ile devam eder.

Ahmet Cemil ise hem arkadaşı Hüseyin Nazmî'yi hem de yeni şiiri savunur. "Siz şiirimizi bıraktıkları noktada sabit görmek istiyorsunuz ama buna imkân olmayacağına bir türlü inanmak istemiyorsunuz ..." (Uşaklıgil, 2004, 21).

"... İşte bir lisan istiyoruz ki onda o nağmeler, o renkler, o derinlikler olsun. Fırtınalarla gürlesin, dalgalarla yuvarlansın, rüzgarlarla sarsılsın; sonra veremli bir kızın yatağı kenarına düşsün ağlasın, bir çocuğun beşiğine eğilsin gülsün, bir gencin ümitle parlayan bakışına saklansın. Bir lisan...Oh! Saçma söylüyorum, zannedeceksiniz, bir lisan ki sanki tamamıyla bir insan olsun" (Uşaklıgil, 2004, 22-23).

Waldteufel'in *Baran- ı Elmas* adlı eserinin melodisini işiten, yirmi iki yaşındaki Ahmet Cemil, İstanbul ve Haliç'in manzarası karşısında hayal kurmaya başlar.

"Henüz yirmi iki yaşında, bütün kalbiyle yalnız bir ümidin gerçekleşmesini beklemekle ...Şöhret bulmak, edip olmak, herkesçe tanınmak, bugün o kadar acılıklarına göğüs vermek için hayatını zehirlediği edebiyat aleminin bir gün yüksek zirvelerine çıkmak ..." (Uşaklıgil, 2004, 39).

Annesi, babası, kız kardeşi İkbâl ile Süleymaniye'de küçük bir evde yaşayan Ahmet Cemil, önce sübyan mektebine ardından Askeri Rüştiye'ye gider. Aritmetikle arası iyi olmadığından askeri okuldan alınıp *Mekteb-i Müllkiye*'ye gönderilir. O sıralarda on dört yaşında olan Ahmet Cemil kendisi gibi edebiyata meraklı zengin arkadaşı Hüseyin Nazmi ile tanışır. İkisi de divan şiirine ilgi duyarlar. Yazdıkları şiirleri birbirleriyle paylaşırlar.

Ahmet Cemil'in okulunun bitmesine bir yıl kala babası ölür. O, annesi ve kız kardeşine bakabilmek, evi geçindirebilmek için hem okumak hem de çalışmak zorunda kalır. Kitapçılardan aldığı hikayeleri çevirmeye, zengin ailelerin çocuklarına ders vermeye başlar. Aynı zamanda *Mir'at-ı Şuun* gazetesinde çalışır. Arkadaşı Hüseyin Nazmi ise okulu bitirdikten sonra Dışişleri Bakanlığı'nda göreve başlar. Ahmet Cemil'in on yedi yaşındaki kız kardeşi İkbâl, gazetenin matbaa müdürünün oğlu Vehbi Bey ile evlenir. Ancak sürekli içki içen, gece hayatı seven Vehbi'nin Ahmet Cemil'in evinde yaşaması onu rahatsız eder. Bu sebepten zamanının çoğunu Hüseyin Nazmî'nin evinde geçirir.

“Ahmet Cemil ailesiyle birlikte Süleymaniye’de orta halli insanların yaşadığı bir evde oturmaktadır. Babasının yıllarca biriktirdiği parayla aldığı bu ev hayatının ‘mâi döneminde’ ona huzur verir. Bu mekân ruhunun bir sığınağı olarak görür. Mekteb-i Mülkiye’de tanıştığı Hüseyin Nazmi ve ailesi Erenköyü’nde bir köşkte oturmaktadır. Evin dekorasyonu Batılı tarzdadır. Ahmet Cemil bazı geceler Hüseyin Nazmi’nin Erenköyü’ndeki köşkünde kalmaktadır. Bu köşkteki ferahlık onun her zaman hoşuna giderdi. Köşke gittiği zamanlarda kendini mutlu ve huzurlu hissederdi” (Gahramanlı, 2013, 94-112).

Burada Hüseyin Nazmi’nin kız kardeşi Lâmia’ya aşık olur :

“Artık saklamaya ne lüzum var ? İşte bütün hüsrân içinde geçen gençlik sevdasının emelinin özü, o parlak rüyaların genç kızı, hayatında birinci ve sonuncu olmak üzere seveceği vücut, işte o biraz evvel gülerken, dudaklarını basarak, hafifçe başını selamlayarak, Efendim!.. diyen Lâmia idi” (Uşaklıgil, 2004, 206).

Kısa bir süre sonra Tefvik Bey felç geçirir ve oğlu Vehbi matbaanın başına geçer. Ahmet Cemil’in kız kardeşi İkbâl’e kötü bire eş olan, zamanını dışarıda kadınlarla geçiren, evdeki yardımcı kız Seher’i taciz eden Vehbi, daha çok para kazanabilmek için matbaaya taş makine almak ister. Bu arzusunu gerçekleştirmek için ise Süleymaniye’deki evi rehin göstermek için Ahmet Cemil’i ikna eder.

“Bir süre sonra Vehbi Bey’in Ahmet Cemil’le arası bozulur. Onunla arasında olan husumetten dolayı hamile karısı İkbâl’i döverek ölümüne sebep olur. Ahmet Cemil’in sevdiği Hüseyin Nazmi’nin kız kardeşi de nişanlanır. Lâmia’nın nişanlanmasından sonra Ahmet Cemil son umudunu da yitirir ve hayal kırıklığı yaşar. İkbâl’in ölümü, sevdiği kız Lâmia’nın bir başkasıyla nişanlanması, baba evinin satılması onun için bir yıkım olur. Annesi hariç her şeyini kaybedince büyük acılar yaşadığı bu şehirde kalamayacağını anlar ve Osmanlı’nın uzak bir vilâyetine gitmek üzere annesiyle birlikte İstanbul’dan ayrılır. Aynı gün okul arkadaşı Hüseyin Nazmi de Avrupa’ya gitmek için İstanbul’dan uzaklaşır” (Gahramanlı, 2013, 180).

“Vapur yolculuğu esnasında gökyüzünü seyrederken, “Ah ! Biçare hırpalanmış, eziyet hayat!.. Mâi bir gece ile siyah bir gece arasında geçen şu nasipsiz, bahtsız ömür!.. Bir baran-ı elmas altında oluşarak şimdi bir baran-ı dürr-i siyahın altında gömülen o emel çiçekleri!..

İşte, işte, görüyor, gözlerinin önünden yağan bu siyahlıklar, denize döküldükçe bir son nefes ezgisiyle boğulan bu zulmetler, işte bunlar o hayâl hayatının üzerine çekilen bir matem kefeni değil miydi ?

O vakit denize baktı: Siyah bir deniz... Karanlığın içinde geminin kenarından esmer bir köpükle kaynaşarak firar eden o siyahlıkları görüyor, altında tehlikeli, korkunç, yokluk düşüncesi veren siyahlıktan başka bir şey görmüyordu” (Uşaklıgil, 2004, 398-399).

Eser, Edebiyat-ı Cedide’yi simgeleyen ilk romandır. Bu akım kalıcı olsa da Ahmet Cemil başarısız olur. Tüm hayâlleri ve umutları siyah bir gecede yıkılır. Siyah aslında karanlık süreçteki bir toplumun gerçeklerini sembolize eder. Ahmet Cemil’in hayallerinin yıkılmasında etkin karakter Vehbi’dir. Rehin bırakılan eve karşılık satın alınan baskı makineleri kapitalist süreci vurgular. Ancak yazar kapitalist bir tip yaratmaktan kaçındığı için kötü bir adam yaratmayı tercih eder. Romanın ana meselesi Ahmet Cemil’in yeni bir sanat anlayışıyla eser yazmak istemesidir.

“... bir şey yazmak, o duyguların içinden bir şey çıkarmak istiyorum ama bir kere ne yazmak istediğimi tayin edebilsem... Bilir misin, nasıl şey? Bak şu semaya, ne görüyorsun, mâiliklerden mürekkep bir derya... Gözlerinle onun içine inmeye çalış; o mailikleri yırtmak için uğraş ne görüyorsun? Mâi... daima mâi... değil mi? Sonra bak ayağımızın altındaki toprağa, ne buluyorsun? Donmuş, simsiyah bir renk... Of!.. O siyah tabakaları parçalayarak içeriye bak; in, in, in ne kadar inebilmek mümkünse o kadar in; ne buluyorsun? O siyahlar içinde ne buluyorsun? Siyah... daima siyah değil mi? İşte öyle bir şey yazmak istiyorum ki yukarı bakılsa mâi ve daima mâi; aşağı bakılsa siyah daima siyah ...” (Uşaklıgil, 2004, 61-62).

Halit Ziya, Ahmet Cemil ile Servet-i Fünun şairlerinin hayat görüşlerini, sanat anlayışlarını anlatmayı hedeflemiştir. Hatta *Kırk Yıl* adlı eserinde Ahmet Cemil hakkında şu sözleri dile getirir:

“O zamanın hayatından, idaresinden, memlekette teneffüs edilen zehirle dolu devrin bütün hayalperest yeni nesli gibi bir bedbaht tasvir etmek isterdim ki, ruhunun bütün acılarını haykırınsın, coşkun bir delilikle çırpınsın ve bütün emellerini parmaklarının arasından kaçan gölgeler gibi silinip uçunca, o da gidip kendisini, ölmek için saklanan bir kuş gibi, karanlık bir köşeye atsın. Bu gençte bir aşk yıldızı, bir sanat hayâli olacaktı ve bunların arasında bir sarhoş gibi yıkıla yıkıla, o duvardan bu duvara çarpa çarpa çekilip gidecek, nihayet bir kavukta sinip can verecekti, mavi hayaller içinde yaşamak için yaratılmışken, siyah bir uçuruma yuvarlanacaktı” (Uşaklıgil, 1969, 463).

3. Babalar ve Oğullar ile Mâi ve Siyah Adli Eserlerin Tipolojik Yöntemle Karşılaştırılması

Halit Ziya’nın *Mâi ve Siyah* ile Turgenyev’in *Babalar ve Oğullar* adlı eserlerinin her ikisinde de roman başkışileri yeni nesli temsil eder. Tipolojik yöntemle karşılaştırıldığında her iki eserde de benzer bir çatışmanın ipuçlarını bulmak mümkündür. *Babalar ve Oğullar*’daki çatışma soylu devrimciler ile roman başkışisi devrimci demokrat Bazarov arasında geçerken; *Mâi ve Siyah* da ise eski ve yeni şiiri savunanlar arasındadır.

Diğer bir benzerlikte her iki eserlerde de aşk meselelerinin ikinci plana atılmış olmasıdır. Romanlarda Ahmet Cemil'in Lâmia'ya karşı plotanik aşkı, Bazarov'un ise Anna'ya olan tutkusu, toplumla aralarındaki çatışmadan sonra gelir.

Mâi ve Siyah'ın Ahmet Cemil'i ile *Babalar ve Oğullar*'ın Bazarov'unun arkadaş tercihlerinin bile benzerliği dikkat çeker. İkisi de aralarında sınıf farkının bulunduğu arkadaşları kendilerine yakın arkadaş olarak seçerler. *Babalar ve Oğullar* romanının bir hekim çocuğu olan kahramanı Bazarov ile soylu bir sınıfa ait arkadaşı Arkadiy'in arasındaki sınıf ayrımı Bazarov tarafından şöyle dile getirilir:

"Sen bizim acı, yavan ve bekâr yaşayışımız için yaratılmamışsın ...sende pervasızlık ve öfke yok, belki gençliğe özgü bir cesaret ve ateşlilik var; oysa ki, bizim davamız için bunlar yaramaz. Siz bir soylusunuz, soylu bir alçakgönüllülükten ya da soylu bir öfkeden ileri gidemezsiniz!. Halbuki bunlar önemsiz şeylerdir. Mesela siz dövüşmezsiniz, ama kendinizi bir kahraman sayarsınız. Biz ise dövüşmek istiyoruz. Nedir yani! Bizim tozumuz senin gözlerini yakar, çamurumuz üstünü başını kirletir. Evet, sen bize erişemedin! Kendini beğenmek, kendine küfretmek hoşuna gidiyor, halbuki bu bizim canımızı sıkar, biz başkalarıyla uğraşmak, onların üstesinden gelmek isteriz. Sen iyi bir çocuksun, ama ne de olsa yumuşaksın, liberal bir küçük beysin. Babamın dediği gibi e volatu (ve hepsi bu kadar-h.a.e)" (Turgenyev, 2007, 246).

Mâi ve Siyah adlı romanın kahramanı Ahmet Cemil ve arkadaşı Hüseyin Nazmi arasındaki zıtlık Bazarov ve Arkadiy'nin arasındaki sınıf farkına benzer. On sekiz yaşında babasını kaybeden Ahmet Cemil ailesini geçindirmek için Fransızca çeviri yapıp ders vermeye başlar. Geçim sıkıntısı olmayan Hüseyin Nazmi ise varlık içinde yaşar. Ahmet Cemil arkadaşının köşkü gibi bir evi ve kütüphanesi olmasını hatta o kütüphanede Alphonse de Lamrtin'i, Alfred de Musset'yi okumayı, "fakat on altı sahifesini kırk kuruşa tercüme etmek için değil ..." ister (Uşaklıgil, 2004, 76). Ahmet Cemil, Hüseyin Nazmi ile arasındaki sınıf farkını şöyle dile getirir:

"Hüseyin Nazmi ne kadar mesut! Servet ve haysiyet sahibi bir babanın oğlu, bugün düşünmeye mecbur olmadığı gibi yarın da endişe-yi maişet henüz revnak-ı hayatla (hayat canlılığıyla) parlayan alnını bivakit (vakitsiz) çizgilerle bozmayacak" (Uşaklıgil, 2004, 67).

Nitekim romanın sonunda Hüseyin Nazmi hayâllerini gerçekleştirmek için yurtdışına giderken, Ahmet Cemil hayâlkırlığı içinde İstanbul'dan annesini de alarak ayrılmak zorunda kalır.

Her iki roman kahramanının da umutları ve düşleri gerçekler karşısında dağılır. Ahmet Cemil ünlü bir şair olmak isterken siyah bir gecede gerçeklerle yüzyüze gelerek eserini ateşe atıp umutlarına son verir.

"Okumak?.. Artık bunların hepsinden nefret ediyordu. O şairler, o sevgili kitaplar, bunlar bütün yalanmış yahut yaşamaktan yorulmamış adamların sahte şiirleri, sahte felsefeleriydi. Bütün şiir ve felsefe işte şu dakikada onun bu melâl ve yeisinde muhtevî idi" (Uşaklıgil, 2004, 321).

Bilim adamı olmak isteyen, varlığın maddi boyutunu kabul edip manevi tarafını inkâr ederken gerçekleri görmezden gelen Bazarov ise tıfolu bir hastanın otopsisı sırasında kestiği parmağının mikrop kapacağını bildiği halde müdahale etmeyerek ölümü seçer.

Mâi ve Siyah geleneksel roman teknikleri ile dramatik roman tekniklerinin harmanlanmasıyla yazılmıştır. Modern romanın gelişmesindeki ilk aşama olan dramatik roman, roman dünyasının gerçeklerinin objektif bir bakış açısından verilebilmesi endişesini taşıdığı için geleneksel romandan ayrılır. Dramatik roman yazarı, romanın kahramanını ilgi odağı yaparak zaman ve mekân içinde ruhsal büyüme sürecini neden- sonuç ilişkisi çerçevesinde verirler. Romanda her şeyi bilen anlatıcının bakış açısı yazarın bakış açısıyla çakışır.

Dramatik romanda yazar yaptığı özet, tahlil ve tasvirleri verdikten sonra roman kişilerine davranış ve sözleri doğrultusunda sahneler yaratarak hikâyenin kendisini anlattırır. Dolayısıyla dramatik roman yazarının amacı, roman dünyasının dışında kalarak dünya gerçeklerini roman kişilerinin farklı bakış açısıyla dile getirmektir. Romanda her şeyi bilen gözlemci kullanılırken roman başkışısı Ahmet Cemil'in siyah bir gecede sona eren umutları da neden-sonuç ilişkisi ve eserin organik bütünlüğü ilişkisi içinde verilir.

Turgenyev de *Babalar ve Oğullar* adlı eserinde dramatik roman tekniklerini usta bir şekilde kullanır. Yazar eserinde sahne tekniğine büyük ölçüde yer vererek geriye dönüş, tasvir, özet, ruh tahlilleri ve yorumlarına yer verir. Dolayısıyla kendi bakış açısını paylaşan, her şeyi bilen hikâyecisini dışarıda tutmayı başarır.

Kuşak çatışmasının, sosyal bölünmüşlüğün, halkla aydın arasındaki uçurumun hakîm olduğu dramatik roman tekniklerinin kullanıldığı her iki eser de dönemlerinin düşünce yapısını yansıtır.

SONUÇ

Ulusal bir edebiyatın dünya edebiyatında yerinin, gelişmişliğinin belirlenmesi, ancak diğer ulusların edebiyatları ile karşılaştırılmasıyla mümkündür. Dolayısıyla Karşılaştırmalı Edebiyat farklı ulusların,

ülkelerin ve kültürlerin edebiyatları arasındaki karşılıklı iletişimleri, farklılıkları ve benzerlikleri inceleyen bir bilim dalı olarak tanımlanır.

Karşılaştırma, geleneksel etki incelemesinin (genetik) ötesinde farklı dönem ve coğrafyalarda edebî olguların benzerliklerini inceleme yoluyla (tarihsel- tipolojik) da yapılır.

Dramatik romanın en güzel iki örneği Turgenyev'in *Babalar ve Oğullar* ile Halit Ziya Uşaklıgil'in *Mâî ve Siyah* adlı romanları tipolojik yöntem ile karşılaştırıldığında iki benzer karakter çıkar karşımıza. 19. Yüzyılın birinci yarısında Rusya'da aktif olan soylu devrimcilerin yerini alan devrimci demokrat Bazarov ile çöken Osmanlı düzeninin gerçekleriyle umutları yıkılan Ahmet Cemil. Yaşadıkları benzer yalnızlık ve mutsuzluk ise döneme karşı gösterdikleri tepkinin sonucudur.

İki karakterin de yakın arkadaşlarıyla aralarındaki sınıf farkı, aşkı ikisinin de ikinci plana atması gibi benzer noktalarıdır.

Sosyolojik olarak toplumu etkileyen her iki romanda da ülkelerin toplumsal ve politik yaşamına dair eleştiriler yapılır. Yeni neslin temsilcisi olan her iki roman başkışisi Ahmet Cemil ve Bazarov'un gerçekler karşısında yaşadıkları hayal kırıklığı gözler önüne serilir.

KAYNAKÇA

- Acar, Sevim (1996). *Nihilizme Eleştirel Bir Bakış*. İstanbul: İşaret Yayınları.
- Ansell-Pearson, Keith (1998). *Kusursuz Nihilist*. (çev. Cem Soydemir), İstanbul: Ayrıntı Yayınları.
- Aytaç, Gürsel (1997). *Karşılaştırmalı Edebiyat Bilimi*. İstanbul: Gündoğan Yayınları.
- Friedrich, Nietzsche (1990). *İyinin ve Kötünün Ötesinde*. (çev. Mustafa Tüzel), İstanbul: Türkiye İş Bankası Kültür Yayınları.
- Friedrich, Nietzsche (2002). *Güç İstenci Bütün Değerleri Değiştirir Denemesi*. (çev. Sedat Umran), İstanbul: Birey Yayıncılık.
- Gahramanlı, Nergiz (2013). *Servet-i Fünûn Romancılarının Romanlarında Mekân Eşya Kıyafet*. Yayımlanmamış Doktora Tezi, Sakarya Üniversitesi Sosyal Bilimler Enstitüsü.
- Gahramanlı, Nergiz (2017). Gogol'ün *Ölü Canlar* Romanındaki Tenkit Hedefleri. *Iğdır Üniversitesi Sosyal Bilimler Dergisi*, S. 12, s. 115-135.
- Göbenli, Mediha (2005). *Direnmenin Estetiğine Güven*. İstanbul: Don Kişot Güncel Yayınlar.
- Olca, Türkan (2005). *İvan Sergeyeviç Turgenyev*. İstanbul: Multilinguel Yabancı Dil Yayınları.
- Parer, Özlem (1995). İvan Sergeyeviç Turgenyev. *Gündoğan Edebiyatı*, S. 15, s. 95.
- Tanpınar, Ahmet Hamdi (1995). *Halit Ziya Uşaklıgil, Edebiyat Üzerine Makaleler*. İstanbul: Dergâh Yayınları.
- Turgenyev, İvan Sergeyeviç (2007). *Babalar ve Oğullar*. İstanbul: Elips Yayınları.
- Turgenyev, İvan Sergeyeviç (2011). *Turgenyev'in Mektupları*. (çev. Mefkure Bayatlı), İstanbul: Agora Kitaplığı.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (1969). *Kırk Yıl*. İstanbul: İnkılâp ve Aka Kitabevleri.
- Uşaklıgil, Halit Ziya (2004). *Mâî ve Siyah*. Haz: Enfel Doğan, İstanbul: Özgür Yayınları.
- İnternet Adresleri**
- Türkeş, A. Ömer (2006) 'Rusya'da Batılmayan Batılılaşma Sancıları, Radikal Kitap, 1 Eylül. [http:// www.radikal.com.tr/](http://www.radikal.com.tr/) (Erişim Tarihi 16 Mart 2019)
- Türkeş, A. Ömer (2010) 'Yaz Klasikleri', Radikal Kitap, 20 Ağustos. <http://www.radikal.com.tr/> (Erişim Tarihi 16 Mart 2019)
- Türkeş, A. Ömer (2017). 'Rusya'da Batılılaşma Sancıları, <http://kitapeki.com/rusyada-batililasma-sancilari/> Erişim Tarihi 16 Mart 2019)